

покликана розробляти політику, спрямовану на формування необхідної політичної волі з тим, щоб націлити національне законодавство держав-членів на боротьбу, перш за все, з відмиванням коштів.

На даний час, серед наукових досліджень вітчизняних науковців, проблема фінансування тероризму є найменш вивченою серед усіх складових тероризму, а психологічні чинники фінансування тероризму не досліджувалися вітчизняною наукою взагалі. Дослідження, що проводилися переважно зосереджені на аспектах протидії тероризму, запобіганню тероризму, правовим аспектам відповідальності за терористичні прояви, феномену тероризму як національної загрози тощо.

Необхідно чітко усвідомити, що створення ефективної системи запобігання фінансування тероризму можливе лише у результаті проведення комплексного дослідження феномену фінансування тероризму та виявлення вразливих елементів цієї системи. Надзвичайно важливим елементом цієї системи має стати психологічний компонент, психологічна готовність усіх членів суспільства до протидії цьому негативному явищу. Необхідно забути прислів'я «моя хата з краю», а усім разом будувати нову, відкриту та прозору економіку держави де не буде місця «сірим», «чорним» та іншим корупційним схемам, що можуть легко перетворитись не лише на ракову пухлину корупції, але й на джерело для фінансування тероризму. Психологічне усвідомлення причетності кожного до долі держави, надійний державний, громадський та суспільний контроль за подібними вразливими елементами дасть змогу запобігти та не допустити появи системи фінансування тероризму та дозволить попередити терористичні прояви.

Левенець А.Є.,

кандидат психологічних наук, ІКВС НАВС

БАЗОВІ СТРАТЕГІЇ КОПІНГ-ПОВЕДІНКИ ПРАЦІВНИКІВ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ

Діяльність працівника Державної кримінально-виконавчої служби (далі - ДКВС) постійно супроводжується впливом багаточислених стрес-факторів, зокрема – щоденним спілкуванням з контингентом засуджених, надзвичайною зарегламентованістю та напруженістю роботи. Подібні обставини висувають підвищені вимоги до стресостійкості фахівця пенітенціарної системи, використання ним адаптивних копінг-стратегій поведінки в професійній діяльності, де копінг – поведінка визначається як особливого типу соціальна поведінка людини, що дозволяє впоратися зі стресом чи складною життєвою ситуацією за допомогою усвідомлених

дій, спрямованих на взаємодію із ситуацією, шляхом її зміни чи пристосування до неї.

В дослідженні взяли участь 226 працівників кримінально-виконавчої служби 39 установ (персонал виправних колоній, виправних центрів, слідчих ізоляторів) у віці від 22 до 61 року, зі стажем роботи від 1 до 25 років. Вибірка дослідження представлена працівниками, що мають високу частоту взаємодії з засудженими (начальники відділень соціально-психологічної служби, оперуповноважені, інспектори відділу нагляду та безпеки).

Досліджувані працівники ДКВС були розподілені на три групи в залежності від стажу професійної діяльності в органах, установах виконання покарань (УВП) та слідчих ізоляторах (СІЗО): 1 група (стаж до 5 років) – 92 особи, 2 група (стаж від 5 до 10 років) – 74 особи, 3 група (стаж від 10 до 25 років) – 60 осіб.

Відповідно до концепції Н.А. Сироти, з дев'яти шкал методики С.Хобфолла, до адаптивної базової стратегії копінг-поведінки були віднесені шкали, що визначають: асертивні дії, пошук соціальної підтримки і вступ у соціальний контакт. Обережні, маніпулятивні та імпульсивні дії визначали псевдоадаптивну базову стратегію копінг-поведінки. До дезадаптивної базової стратегії копінг-поведінки були віднесені шкали, що визначають асоціальні, агресивні та дії уникання.

Результати даних дослідження узагальнених стратегій копінг-поведінки наведені в табл.1.

Таблиця 1

Частота використання базових стратегій копінг-поведінки працівниками ДКВС з різним стажем професійної діяльності

Базова стратегія копінг-поведінки	1 група (%)	2 група (%)	3 група (%)	φ (1, 2)	φ (1, 3)	φ (2, 3)
Адаптивна	42,39	22,97	45,00	2,68**	0,31	2,71**
Псевдоадаптивна	20,65	36,49	33,33	2,26*	1,94*	0,18
Дезадаптивна	36,96	40,54	21,67	0,47	2,04*	2,37**

* $p \leq 0,05$, ** $p \leq 0,01$

Базовій стратегії *адаптивної* копінг-поведінки притаманне переважання мотивації на досягнення успіху в процесі подолання стресу і психосоціальних проблем над мотивацією уникнення невдачі; готовність до активного стрес-долання, а, при необхідності, і протистоянню середовищу (асертивна поведінка); розвинені особистісні копінг-ресурси (позитивна Я-концепція, сформовані професійно-освітні прагнення, суб'єктивне відчуття контролю над середовищем, адекватна самооцінка).

Згідно даних табл. 1, встановлено, що адаптивна стратегія стрес-долаючої поведінки є властивою 42,39% пенітенціарних працівників зі стажем роботи до 5 років та 45 % фахівців ДКВС зі стажем роботи більше 10 років. Значно меншим є показник співробітників пенітенціарної системи з даним типом копіngu, стаж служби яких становить від 5 до 10 років – лише 22,97%, (при $p \leq 0,01$ у порівнянні з 1 та 3 групами).

Псевдоадаптивна стратегія копіng-поведінки характеризується дефіцитом навичок активного використання копіng-стратегій вирішення проблем; нестійкістю мотивації на досягнення успіху, переважною спрямованістю копіng-поведінки не на стресор, а на редукцію виникаючої психоемоційної напруги (можливо з використанням психоактивних речовин); низькою ефективністю копіng-ресурсів (нестійка, спотворена Я-концепція; низького рівня суб'єктивне сприйняття соціальної підтримки; нестійкий, низького рівня суб'єктивний інтернальний локус контролю над середовищем; відносно високий рівень розвитку емпатії і афіліації; відсутність розбіжності між реальним і ідеальним компонентами самооцінки). В нашому дослідженні встановлено, що псевдодеадаптивний тип стрес-долаючої поведінки в ситуації професійного стресу є властивим третині фахівців зі стажем служби від 5 до 10 років – 36,49% ($p \leq 0,05$ у порівнянні з 1 групою, у якій цей тип базової копіng-стратегії представлений лише у 20,65%) та для 33,33% фахівців 3 групи з досвідом роботи більше 10 років ($p \leq 0,05$ у порівнянні з 1 групою, див. табл. 1).

Психологічними складовими *деадаптивної* копіng-поведінки є: низька ефективність копіng-стратегії пошуку соціальної підтримки, відсутність сформованих навичок активного вирішення проблем, низький рівень сприйняття соціальної підтримки, наявність негативної, спотвореної, деформованої Я-концепції, отримання соціальної підтримки від партнерів з десоціалізованою поведінкою, регулярне використання пасивної копіng-стратегії уникнення, нестійкий, переважно екстернальний рівень суб'єктивного контролю над середовищем. В проведеному дослідженні з'ясовано, що деадаптивна стратегія копіngu притаманна лише п'ятій частині фахівців зі стажем професійної роботи більше 10 років (21,67%), а найбільшу кількість таких осіб зафіксовано серед працівників кримінально-виконавчої служби з досвідом роботи від 5 до 10 років - 40,54% ($p \leq 0,01$ у порівнянні з 3 групою), що може бути репрезентацією процесів професійного вигорання та професійної деформації. Також відзначимо, що третині досліджуваних зі стажем до 5 років також притаманна деадаптивна стратегія копіngu, яка становить 36,96%. Результат є достовірним на рівні $p \leq 0,05$ у порівнянні з 3 групою.

Отже, отримані нами дані дозволяють прийти до висновку, що найбільш ефективні та раціональні шляхи подолання стресової ситуації обирають найдосвідченіші фахівці Державної кримінально-виконавчої служби України. Перспективи дослідження полягають в розробці програм своєчасної підтримки ефективності діяльності працівників пенітенціарної системи.

Леоненко Т.Є.,

доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики Інституту права
імені Володимира Сташиса Класичного
приватного університету

МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ МОТИВУ РЕЛІГІЙНОЇ НЕНАВИСТІ АБО ВОРОЖНЕЧІ ЯК ОСОБИСТІСНОЇ МОТИВАЦІЇ

Розуміння соціальної природи злочинної поведінки та вивчення характеристик особи злочинці, що вчинила злочин з мотиву релігійної ненависті або ворожнечі нерозривно пов'язані з виявленням та аналізом мотиваційної сфери суспільно небезпечної діяльності особи, що посягає на конституційне право свободи совісті та віросповідання. Мотивація як процес перетворення зовнішніх стимулів у внутрішні переконання є безпосередньою особистісною детермінантою злочинної поведінки. Тому питання кримінальної мотивації як внутрішнього психологічного стрижня механізму злочинної поведінки набувають першорядного значення в поглибленні наукових досліджень злочинності на релігійному ґрунті.

Складовою механізму злочинної поведінки є мотивація вчинення злочину, що відбиває для кожного індивіда його потреби й інтереси, які реалізуються в конкретизованому мотиві вчинення злочину. Мотивація — це процес внутрішньої (суб'єктивної) детермінації дій.

Мотив – категорія кримінально-правова, яка визначає усвідомлені спонукання, що обумовлюють злочинну поведінку особи, а мотивація – це сукупність спонукань та мотивів, що визначають злочинну поведінку особи, розвиток мотиву, а також генезис самого злочину на релігійному ґрунті. Мотивація як складова формування механізму вчинення злочину на релігійному ґрунті - це динамічний процес, де формування мотиву і мети на вчинення злочину, що посягає на право свободи совісті та віросповідання, що відбувається у психіці людини за наступною схемою: актуалізація потреби (суперечливість інтересів релігійного характеру, релігійний конфлікт) — вибір способу й засобів для задоволення потреби